

3-VUOTISNEUVOLATARKASTUKSEN YHTEISTYÖMALLIN KUVAAMINEN OSANA PERHEKESKUSKEHITTÄMISTÄ

Tiivistelmä

Tekijä Järvelä, Johanna	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK Sivumäärä 30+5	Valmistumisaika Syksy 2018
Työn nimi 3-vuotisneuvolatarkastuksen yhteistyömallin kuvaaminen Osana perhekeskuskehittämistä		
Tutkinto Sosionomi (AMK)		
Tiivistelmä <p>Päijät-Hämeen lapsi ja perhepalveluiden kehittämishanke (LAPE) on osana hallituksen kärkihanketta kehittänyt alueen lasten, nuorten ja perheiden palveluja. Opinnäytetyössä laadittiin perhekeskusverkoston kehittämisen osana tehdyn pilottikokeilun pohjalta 3-vuotisneuvolatarkastuksen yhteistyömallin kuvaus. Toimintamallin kuvaus toimii pohjana jatkokehittämiselle, keskustelujen pohjana sekä johtamisen ja päätöksen teon tukena. Visuaalinen kuvaus tarjoaa sidosryhmille mallin rakenteen selkeässä ja nopeasti havaittavassa muodossa.</p> <p>Toimintamallin pilotoinnin toimintaympäristönä on Lahden eteläisellä alueella sijaitseva Jalkarannan monitoimitalo Jalo. Pilottiryhmässä mukana ovat Lahden kaupunki, Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä, seurakunta ja kolmannen sektorin yhdistyksiä. Varsinainen pilottikokeilu suoritetaan Jalkarannan päiväkodin ja neuvolan yhteistyönä syksystä 2018 alkaen. 3-vuotisneuvolatarkastuksen mallin kehittäminen jatkuu opinnäytetyön jälkeen.</p> <p>Toiminnallisen opinnäytetyön 3-vuotisneuvolatarkastuksen mallin kuvausta varten haastateltiin pilottikokeilussa tarkastuksia tehneet neuvolan ja päiväkodin työntekijät. Avoimien haastatteluiden keskustelujen pohjalta kasattiin visuaaliset kuvaukset pilotin etenemisestä sekä ideaalisen mallin kuvaus. Näiden rinnalla laadittiin tekstiä avaamaan kaavioita ja tarjoamaan lisätietoa prosessin kulusta.</p>		
Asiasanat 3-vuotisneuvolatarkastus, perhekeskus, neuvola		

Abstract

Author Järvelä, Johanna	Type of publication Bachelor's thesis	Published Autumn 2018
	Number of pages 30+5	
Title of publication Title Visual description of children's three-year control at a child welfare clinic as part of developing the family center		
Name of Degree Bachelor of Social Services		
Abstract <p>Services for children and families in the Päijät-Häme region have been developed as a part of Government's key project. The objective of this thesis was to design a visual description of the model of how different parties collaborate in children's three-year control at the child welfare clinic. This was part of a pilot project for developing the family center network. This description will be basis for further developing and discussions and it will help management and decision making. A visual description also displays the structure of the model in a clear and quick way to interest groups.</p> <p>Community center Jalo in Jalkaranta in the southern part of Lahti was used as the environment for the pilot. In the pilot group there was representation from the City of Lahti, the Päijät-Häme Joint Authority for Health and Wellbeing, church and organisations of the third sector. Actual pilot was done as a collaboration between Jalkaranta day care center and child welfare clinic. Developing the model for children's three year control of child at the welfare clinic will continue after the thesis.</p> <p>Interviews were conducted with the employees of the child welfare clinic and day care center who made the controls in the pilot as a basis for making the visual description of the three-year control model. The interviews formed the basis for several visual descriptions of the progression of the pilot and also a description of the ideal model. Texts were also written alongside the descriptions to make them clearer and to provide further information about the process.</p>		
Keywords children's three-year control, family center, child welfare clinic		

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO.....	1
2	LÄHTÖKOHDAT JA TAUSTA.....	3
2.1	Opinnäytetyön tausta.....	3
2.2	Kohdeorganisaatio ja toimintaympäristöt.....	3
2.2.1	Sosiaalialan osaamiskeskus Verso-liikelaitos.....	4
2.2.2	Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE).....	4
2.2.3	Monitoimitalo Jalo.....	6
2.3	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite.....	6
3	VARHAISKASVATUS JA NEUVOLATOIMINTA.....	8
3.1	Varhaiskasvatus Lahdessa.....	8
3.2	Neuvolatoiminta.....	10
4	PALVELUIDEN KEHITTÄMINEN.....	12
4.1	Julkisten palvelujen kehittäminen.....	12
4.1.1	Innovointi ja muotoilu.....	12
4.1.2	Osallisuus kehittämisessä.....	13
4.2	Perhekeskuskehittäminen.....	13
4.3	Monialainen ja -ammattillinen yhteistyö.....	16
5	MALLIEN KUVAAMISEN PROSESSI.....	19
5.1	Kuvattavat mallit ja tiedonkeruu.....	19
5.2	Kehittyvä 3-vuotisneuvolatarkastuksen malli.....	21
5.3	Mallin kuvauksen arviointi ja jatkokehittäminen.....	22
6	YHTEENVETO.....	24
	LÄHTEET.....	26
	LIITTEET.....	30

1 JOHDANTO

Meitä suomalaisia on yli 5 543 000 (Worldometers 2018). Yhteiskunnan tehtävänä on taata meille jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut (Suomen perustuslaki 1999/731,19 §). Niitä on rakennettu Suomessa 1960-luvulta lähtien jatkuvasti. Pala kerrallaan rakennetut palvelut näyttäytyvät nyt pirstaloituneena palvelujärjestelmänä. Eri paikkoihin on muodostunut erilaiset palvelu- ja toimintakulttuurit, palvelumuodot ja -käytännöt. (Stenvall & Virtanen 2012, 12-13.) Mahdollinen sote-uudistus ja maakuntien muodostuminen muokkaavat palvelujärjestelmää edelleen. Tämä voidaan nähdä mahdollisuutena muuttaa samalla toimintakulttuuria aidosti lapsi- ja perhelähtöiseksi sekä verkostomaiseksi. Ajattelu- ja toimintatapoja on helpompi muuttaa samalla, kun toimintaa muutenkin järjestetään uudelleen. (Heinonen, Ikonen, Kaivosoja & Reina 2018, 8.)

Valtakunnallinen Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) 2016-2018 uudistaa palveluita vastaamaan paremmin lapsen etuja ja oikeuksia sekä vanhemmuuden tukea. Perhekeskusverkosto kokoaa yhteen lasten ja perheiden palvelut kunnalliselta puolelta ja kolmannelta sektorilta vastaamaan avun ja tuen tarpeisiin kokonaisvaltaisesti. (STM 2018b.)

Kuntien omistaman Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymän hallitus aloitti toimintansa syksyllä 2016 (PHHYKY 2016). PHHYKY tuottaa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja kahdentoista kunnan yli 212 000 asukkaalle noin 7000 asiantuntijan voimin. (PHHYKY 2017). Maakuntaudistuksen valmistelu Päijät-Hämeessä alkoi 2016 ja jatkuu alatyöryhmien toimesta (Päijät-Hämeen liitto 2018). Päijät-Häme maakuntana kertoo lisäävänsä hyvinvointia ja torjuvansa syrjimistä, köyhyyttä ja terveysongelmia, erityisesti lapsilla, nuorilla ja lapsiperheillä (Päijät-Hämeen liitto 2016, 19). Kuntien ja toimialojen yhteinen hyvinvointisuunnitelma on tekeillä.

Vuodesta 2014 Lahdella on ollut Unicefin lapsiystävällinen kunta -tunnustus työstä lapsen oikeuksien toteuttamisessa. Lahden ja neljäntoista muun kunnan osalta on arvioitu kehittämisprosessit ja saavutetut tulokset tunnustuksen arvoisiksi. (Unicef 2018.) Lahdessa on siis jo tehty hyvää työtä lasten hyvinvointiin liittyen.

Lapsi- ja perhepalvelujen muutos on oppimisprosessi kohti ajattelu- ja toimintatapojen aitoa lapsilähtöisyyttä. Kaikki lapset kohdataan äitiys- ja lastenneuvoloissa ja perusopetuksessa. Suuri osa myös varhaiskasvatuksessa. Palvelujen saavutettavuus, käytettävyys ja vaikuttavuus paranevat, kun niitä toteutetaan ympäristöissä, joissa havainto tuen tarpeesta on tehty. Universaalille palvelujen uudelleen muotoilulle on siis tarvetta. (Heinonen

ym. 2018, 29-31.) Palvelukokonaisuudesta on oltava selkeää tietoa, josta kokonaisuus on hahmotettavissa ja ymmärrettävissä (Mönkkönen 2018, 29).

Meneillään oleva muutos lapsi- ja perhepalveluissa on valtava, ja siihen liittyy paljon erilaisia tekijöitä ja toimijoita. Tässä sosionomiopintojen varhaiskasvatukseen liittyvässä opinnäytetyössä perehdytään perhekeskusverkoston toiminnan kehittämiseen valtakunnan tasolta paikallisiin pilotteihin. Työn tuloksena syntyi visuaalinen kuvaus 3-vuotisneuvolatarkastuksesta perhekeskusverkoston piloteissa kehitteillä olevasta toimintamallista päiväkotiympäristöön liittyen.

Toimeksiantajana opinnäytetyölle toimii Sosiaalialan osaamiskeskus Verso-liikelaitos ja LAPE-Päijät-Häme. 3-vuotisneuvolatarkastuksen mallin kuvauksen tarkastelun kohdeympäristönä on Jalkarannan monitoimitalo Jalo Lahdessa. Tarkempi sisältö mallille muodostui LAPE-hankkeen ja pilottien edetessä syksyn 2018 aikana.

Aluksi tässä toiminnallisessa opinnäytetyön raportissa tarkastellaan taustaa, kohdeorganisaatiota ja kohdeympäristöä sekä tarkoitusta ja tavoitetta. Teoreettisessa viitekehyksessä käydään läpi varhaiskasvatusta ja neuvolatoimintaa Lahdessa, julkisten palveluiden kehittämistä, perhekeskusverkoston kehittämistä Päijät-Hämeessä sekä moniammatillista asiakastyötä. Toteutuksen kuvaus avaa näkymää mallien sisältöihin ja visuaalisten kuvausten rakentamiseen. Myös työn analysointia ja jatkoa on pohdittu. Lopun yhteenvedossa pohditaan opinnäytetyöprosessin mahdollisuuksia, uhkia, heikkouksia ja vahvuuksia. Tehty 3-vuotisneuvolatarkastuksen malli löytyy liitteenä (liite 1).

2 LÄHTÖKOHDAT JA TAUSTA

2.1 Opinnäytetyön tausta

Haaveenani on ollut päästä hyödyntämään aiempaa taiteen maisterin tutkintoani Aalto-yliopiston muotoilun laitokselta ihmisten hyvinvoinnin edistämiseksi sosiaali- ja terveysalalla. Sosionomikoulutuksen avulla olen lähempänä unelmaani hyödyntää taiteen ja muotoilun keinoja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämisessä.

Ollessani harjoittelussa Sosiaalialan osaamiskeskus Verso-liikelaitoksessa ilmeni tarve kuvata perhekeskusverkoston kehitteillä olevia malleja visuaalisesti. Piloteissa perustyön ohella tehdään innokkaasti kehittämistyötä, mutta resurssit eivät riitä enää mallien kuvaamiseen. Tämä kuitenkin koettiin tärkeäksi, ja näin sain itselleni mielekkään haasteen opinnäytetyön aiheeksi. Erilaisten prosessien visuaaliselle kuvaamiselle on LAPE-hankkeessa tarvetta laajemminkin, ja toteutan niitä tämän opinnäytteen rinnalla asiantuntijan roolissa.

Työskentelen samanaikaisesti myös varhaiskasvatuksen erityisopettajan sijaisena 3-5 -vuotiaiden päiväkotiryhmässä. Kyseinen päiväkoti sijaitsee tämän opinnäytteen toimintaympäristönä olevan monitoimitalo Jalon kaltaisessa ympäristössä, monitoimitalo Onnissa. Alueet asukkaineen ovat erilaisia, mutta toimijoiden puolesta vastaavanlainen ympäristö tukee monialaisen yhteistyöntekemisen ymmärryksen rakentumista ja näin myös työmallien kuvaamista.

Varhaiskasvatuksen tunteminen työn kautta vahvistaa aiempaa palvelumuotoilu- ja muotoiluosaamistani, jotka yhdessä sosionomiopinnoissa saadun opin kanssa muodostavat monipuolisen osaamis pohjan mallin kuvausten tekemiseen. Palveluprosessin kokonaisvaltaisessa ymmärtämisessä opintojen ja töiden yhdessä tuoma kokemus tuo varmuutta tekemiseen. Tämä näkyy lopullisen työn laadussa.

2.2 Kohdeorganisaatio ja toimintaympäristöt

Opinnäytteeseeni liittyy monia eri toimijoita. Kuvaan alla niistä mallien kuvaamisen kannalta oleellimmat: Sosiaalialan osaamiskeskus Verso -liikelaitoksen, joka koordinoi Päijät-Hämeen perhekeskuskehittämistä LAPE-muutosohjelman alla. Lisäksi mukana on kuvaus monitoimitalo Jalosta, joka toimii perhekeskusverkoston mallien kehittämisen fyysisenä ympäristönä.

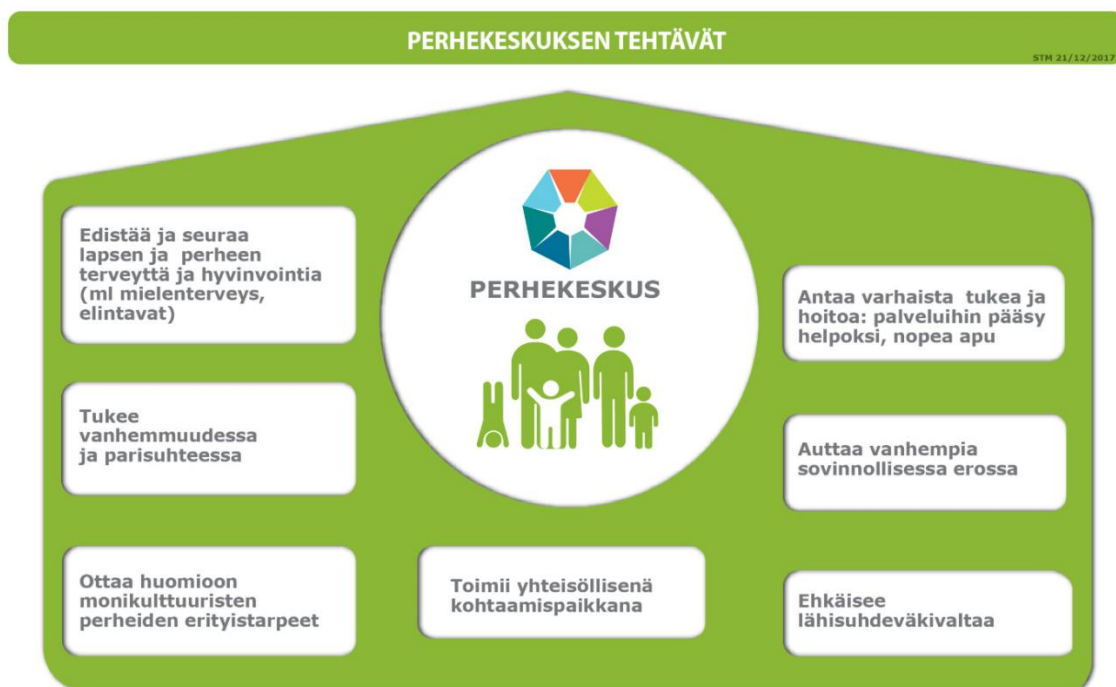
2.2.1 Sosiaalialan osaamiskeskus Verso-liikelaitos

Sosiaalialan kehittämiseen, kouluttamiseen, tutkimuksen, kokeilujen ja kehittämistoiminnan toteuttamiseen sekä toimijoiden yhteen tuomiseen Suomessa toimii 11 alueellista osaamiskeskusta, joiden toimintaa säätelee Laki sosiaalialan osaamiskeskustoiminnasta (2001/1230). Valtio turvaa perustoimintaa avustuksilla, ja lisäksi rahoitusta tulee kunnilta sekä erilaisina hankerahoituksina. Päijät-Hämeessä ja Itä-Uudellamaalla toimii Sosiaalialan osaamiskeskus Verso-liikelaitos. (STM 2018a.) Verso on osa Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymää. Johtokunnassa on jäseniä Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymän eri palveluista, yhdistyksistä ja Itä-Uudeltamaalta. Vuonna 2018 Verson painopisteinä ovat aktiivinen rooli sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisessä paikallisesti ja valtakunnallisesti, sosiaalihuollon osaamisen vahvistaminen muuttuvassa ympäristössä sekä osallisuutta ja kohtaamista tukeva osaaminen. Meneillään on viisi hanketta: LAPE-Päijät-Häme, OTE-osatyökykyiset työelämään, PRO SOS sosiaalisen kuntoutuksen ja kokemusohjaajatoiminnan mallintamisen hanke, 4 tuulen -hanke, joka liittyy ehkäisevään päihdetyöhön, mielenterveystyöhön, lähisuhdeväkivaltaan ja pelihaittoihin sekä Kansa-koulu -sosiaalihuollon kirjaamisen hanke. (Kuusinen-James 2018.)

2.2.2 Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE)

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) on yksi viidestä meneillään olevasta Sosiaali- ja terveysministeriön kärkihankkeesta. Lapsi- ja perhepalveluita uudistetaan vastaamaan tarpeita paremmin niin, että lapsen etu ja oikeudet sekä vanhemmuuden tuki ovat ensisijaisia. Myös tuen oikea-aikaisuuteen panostetaan. LAPE -muutosohjelmaa johtavat Sosiaali- ja terveysministeriö ja Opetus- ja kulttuuriministeriö. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos vastaa toimeenpanon tuesta. Perhe- ja peruspalveluministeri Annika Saarikko toivoo Suomeen järjestelmää, jossa apua saisi käytännössä jo ensimmäisellä yhteydenotolla ilman poislähtämistä. Hän korostaa myös ajoissa auttamista matalalla kynnyksellä yhdistäen eri ammattilaisten osaamista niin, että keskiössä ovat lapsi ja vanhemmuus. Palveluiden tuominen lasten päivittäisiin ympäristöihin on ministerin mielestä hieno mahdollisuus tukea perheitä ja työntekijöitä. (STM 2018b).

LAPE-muutosohjelman neljä kehittämiskokonaisuutta ovat perhekeskustoimintamalli, erityis- ja vaativan tason palvelut, varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos hyvinvoinnin tukena sekä toimintakulttuurin muutos lapsen oikeuksien mukaisemmaksi ja tietoperusteiseksi. Kaikki maakunnat ovat mukana kehittämistyössä, ja lisäksi on kansallista kehittämistyötä. (STM 2018c.)

Kuvio 1. Perhekeskuksen tehtävät (STM 2018c)

Perhekeskukset tuovat palvelut lähelle lapsia ja perheitä yhdistämällä lapsiperheiden palvelut yhteen toimivaksi verkostoksi. Perhekeskusten tehtäviksi STM määrittelee valtakunnallisesti lasten ja perheiden hyvinvoinnin edistämisen, vanhemmuuden ja parisuhteen tukemisen, monikulttuurisuuden ja erityistarpeiden huomioimisen, yhteisöllisenä kohtaamispaikkana toimimisen, varhaisen tuen, eroauttamisen sekä lähisuhdeväkivallan ehkäisyn (kuvio 1). Maakuntien lisäksi mukana ovat kunnat, järjestöt ja seurakunnat. Yhteiskunnan sosiaali- ja terveystalvueluista mukana ovat äitiys- ja lastenneuvolat, lapsiperheiden terveystalvueluita, lapsiperheiden kotitalvelu, perhetyö, perheneuvola, lapsioikeudelliset talvuelut sekä sivistystalvuelulta varhaiskasvatust. Tulevat perhekeskukset tarjoavat talvueluja eri-ikäisille lapsille huoltajineen. (STM 2018c.)

Perheiden tuen tarvetta arvioidaan yhdessä perheiden kanssa. Omatyöntekijä vastaa koordinoinnista ja jatkuvuudesta, kun talvueluita on käytössä paljon. Tukea lisätään erityistalvuelujen jakautumisella ja konsultoinneilla. Lapsen, nuoren ja perheen omia voimavaroja vahvistetaan. Perhekeskus voi tarjota tukea esimerkiksi vanhemmuuteen, parisuhteeseen, eroon, väkivaltaan tai yksinäisyyteen. Nopea talvuelujen saaminen edellyttää johdolta työn sovittamista yhteen eri aloilla ja talvueluissa sekä koordinointia, toimijoiden osaamisen vahvistamista ja toimintakulttuurin muutoksen tukemista. (STM 2018c.)

Tiedolla johtaminen tulee osaksi toimintakulttuuria. Muun muassa hyvinvointisuunnitelmilla ja -kertomuksilla voidaan koota yhteen tietoa toiminnan tueksi. Tiedonjaon pohjaksi tarvitaan juridinen pohja sekä toimivia teknisiä järjestelmiä. Näitä järjestelmiä tuodaan ihmisten ulottuville, ja samalla kasvatetaan omaa vastuuta hyvinvoinnista. (Heinonen ym. 2018, 24-26.)

LAPE:n ja hallintouudistusten tuomat valtavat muutokset koskevat myös koulutusta, tutkintoja sekä työn muotoja ja sisältöjä. Oman ammattialan osaamisen lisäksi vaaditaan tietoa laajemmin palvelujärjestelmästä ja sen yhdyspinnoista. Osaamisen tarpeita tulevat olemaan kokonaisvaltainen asiakasajattelu, vuorovaikutus-, kohtaamis- ja dialogiosaaminen, osallisuuden vahvistaminen, monialaisen työskentelyn taidot, erilaisten teknisten tietojärjestelmien laaja-alainen hyödyntäminen sekä taloustieto. (Heinonen ym. 2018, 27-28.)

2.2.3 Monitoimitalo Jalo

Lahden kaupungilla on kaksi monitoimitaloa, Jalo ja Onni, jotka toimivat alueillaan oppimisen, harrastamisen ja kulttuurin keskuksina sekä kohtaamispaikkoina. Muunneltavissa ja joustavissa tiloissa on huomioitu yhteisöllisyys ja tulevaisuus. (Lahti 2018b.) Opinnäytteessäni tehtävät kuvaukset pohjautuvat monitoimitalo Jalossa pilotoitaviin perhekeskusverkoston työmalleihin.

Monitoimitalo Jalo sijaitsee noin 5,5 kilometrin päässä Lahden keskustasta, Jalkarannassa. Jalossa toimivat muun muassa peruskoulu, päiväkotit, kirjasto, kerhoja sekä lisäksi Lahden aterian kahvila- ja ravintolapalvelut. Tiloja voi vuokrata esimerkiksi harrastustoimintaan, kokouksiin ja tapahtumiin. Taloisäntä vastaa muun muassa tilojen varauksista. Toiminnanjohtajana toimii koulun rehtori. (Lahti 2018a.)

2.3 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tarkoituksena on tuoda perhekeskusverkoston pilottikokeiluna tehdyn 3-vuotisneuvolatarkastuksen toimintamalli näkyväksi eri sidosryhmille. Toimintamallin kuvaaminen tarjoaa perhekeskustoiminnan kehittäjille kohdepiloteissa ja muualla Päijät-Hämeessä sekä valtakunnallisesti pohjaa keskustelulle ja tukee näin kehittämistä. Mallin kuvaaminen tuo toimijoille omaa työtä ja sen merkitystä sekä vaikuttavuutta näkyväksi. Työntekijät hyötyvät tiedoista perhekeskusverkoston toiminnasta asiakkaiden ohjaamisessa ja tuen löytämisessä omalle työlle. Opinnäytetyö luo mallin kuvauspohjan, jota voidaan jatkossa muokata tarpeiden mukaan.

Tavoitteena on laatia selkeä visuaalinen kaavio perhekeskusverkoston yhteistyön toimintamallista. Kaavio selventää eri sidosryhmille, kuten kehittäjille, päättäjille, työntekijöille itselleen, kollegoille vastaavassa työssä muualla ja asiakkaille, kuinka yhteistyöprosessi voi edetä. Lopullinen muoto hioutui prosessin edetessä vuorovaikutuksessa pilottien kehittämisessä mukana olevien toimijoiden kanssa. Kaavio toteutettiin sähköisessä muodossa niin, että sen levittäminen ja myöhempi muokkaaminen ovat mahdollisia. Opinnäytetyön tulosten raportoinnissa onnistumisen mittarina on sidosryhmien palaute visuaalisesta kuvauksesta.

3 VARHAISKASVATUS JA NEUVOLATOIMINTA

3.1 Varhaiskasvatus Lahdessa

Varhaiskasvatus on kokonaisuus, joka muodostuu lasten suunnitelmallisesta ja tavoitteellisesta kasvatuksesta sekä opetuksesta ja hoidosta. Pedagogiikka on tämän päivähoitoksi kutsutun kokonaisuuden erityispainotuksena. Varhaiskasvatuksen tavoitteina on muun muassa edistää ja tukea kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia kokonaisvaltaisesti, tukea oppimista ja tarjota monipuolisesti erilaisia oppimiskokemuksia, tukea osallisuuden ja sosiaalisten taitojen edistymistä, iän ja kehityksen mukaisesti, yksilöllisesti ja tasa-arvoisesti (Varhaiskasvatuslaki 1973/36, 1 §, 2 a §). Perhekeskusverkostotyötä ajatellen merkityksellinen on Varhaiskasvatuslain 1973/36 pykälän 2 a -kohta, joka velvoittaa lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin nimissä toimimaan yhdessä lapsen ja vanhempien kanssa sekä tukemaan vanhempia kasvatustyössä.

Lahden alueella asuu noin 8300 alle kouluikäistä, joista 4500 käyttää varhaiskasvatuksen palveluja. Määrät saattavat muuttua, sillä elokuusta 2018 lähtien subjektiivinen päivähoito-oikeus palasi kaikille lapsille. (Lahti 2018b.) Myös maksujen alentuminen valtakunnallisesti lisää kysyntää. Yli kolmevuotiaiden määrään varhaiskasvatuksessa tavoitellaan merkittävää kasvua kaupungin strategiassa. Lähivuosina alle kouluikäisten määrän arvioidaan kasvavan noin 200 lapsella. Vanhempien valinnat määrittävät, kuinka paljon varhaiskasvatukselle on kysyntää. (Kilponen 2018,12.)

Lahden kaupunki tarjoaa varhaiskasvatuspalveluja päiväkotien lisäksi perhepäivähoidossa sekä kerhoissa. Päivähoito on jaettu kolmeen alueeseen: itäiseen, eteläiseen ja pohjoiseen. Yhteensä näillä alueilla päiväkoteja on 34. (Lahti 2018b.) Palveluverkkosuunnitelman mukaan kaupungin päiväkotien määrä laskisi 28:aan, ja hoitopaikkojen määrä vähenisi noin sadalla. Sen sijaan yksityisten päiväkotien paikkamäärä kasvaisi tarpeen mukaan, arviolta noin 400:lla. (Kilponen 2018, 13.)

Päiväkodeista suurin osa on avoinna arkisin kello 6-18 välillä, mutta ilta-, yö- ja viikonloppuhoitoakin on tarjolla vanhempien työn tai opiskelun vaatiessa. Erityistä tukea järjestetään lähipäiväkodeissa, erityisryhmissä ja integroiduissa päivähoitoryhmissä. (Lahti 2018b.)

Varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016, 3,9) mukaan kunnan, kuntayhtymän tai muun palveluntuottajan on laadittava paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma Opetushallituksen määräyksen mukaisesti. Suunnitelma on ollut otettava käyttöön 1.8.2017 alkaen.

Alueellisissa suunnitelmissa huomioidaan alueiden erityispiirteet, arviointi- ja kehittämissuunnitelman tulokset, lasten tarpeet sekä mahdolliset pedagogiset painotukset. Huomioon on otettava myös muut paikalliset suunnitelmat ja päätökset esimerkiksi perus- ja esiopetukseen, lastensuojeluun sekä kotoutumiseen liittyen. Lapset ja vanhemmat on otettava mukaan alueellisen suunnitelman tekoon lapsiensa yksilöllisten suunnitelmien tekemisen lisäksi. (Varhaiskasvatustalaki 1973/36, 7 b §.)

Lahden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma kattaa kaikki varhaiskasvatuksen muodot, ja sen rinnalla ovat yksikkökohtaiset vuosisuunnitelmat. Suunnitelmaa ovat voineet kommentoida kaikki varhaiskasvatuksen työntekijät ja lasten huoltajat. Myös lasten näkökulmat on huomioitu. Kolmen vuoden välein tarkastellaan suunnitelman toimivuutta. (Lahden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017,1-2.)

Lasten yksilölliset suunnitelmat laaditaan päiväkodeissa verkkoympäristöön. Dokumenttiin kuvataan tavoitteet ja toimenpiteet lapsen kehittymisen, oppimisen ja hyvinvoinnin tueksi. Varhaiskasvatuksen opettaja ja huoltajat yhdessä omien havaintojensa ja näkemystensä pohjalta kokoavat yhteen lapsen osaamisen, vahvuudet, kiinnostukset ja yksilölliset tarpeet. Yli kolmevuotiaalle monikielisille lapsille laaditaan lapsen kaksikielisyyden suunnitelma. Mukana suunnitelmien teossa voi olla myös muita asiantuntijoita. (Lahden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 4.)

Lahden varhaiskasvatuksen arvoina ovat lapsuus itseisarvona, ihmisenä kasvaminen, lapsen oikeudet, yhdenvertaisuus, tasa-arvo, moninaisuus, perheiden monimuotoisuus sekä terveellinen ja kestävä elintapa. Toimintakulttuuria ja toimintaa suunnitellaan ja arvioidaan henkilöstön toimesta jatkuvasti kuitenkin niin, että perustyölle on työrauha. (Lahden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 8,17,18.)

Lahdessa varhaiskasvatuksen psykologien lisäksi yhteistyössä mukana ovat neuvola, lastensuojelu ja muut sosiaali- ja terveystalvet. 4-vuotiaiden neuvolatarkastus tehdään yhteistyössä varhaiskasvatuksen kanssa. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin edistämisen tavoitteet ja toimenpiteet kootaan Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan. Lahden kolmella palvelualueella toimii omat hyvinvointityöryhmät, joissa on edustusta muun muassa varhaiskasvatuksesta, perusopetuksesta, nuorisopalveluista ja kolmannelta sektorilta. (Lahden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 22.)

Tuen tarpeisiin vastataan oikea-aikaisesti, riittävällä ja oikealla tuella. Kehityksen ja oppimisen turvaaminen vaatii varhaisen puuttumisen ja ennaltaehkäisyn toteutumista suunnitelmallisesti. Johtamisella, toimivilla yhteistyön ja moniammatillisen työn rakenteilla sekä erityistyöntekijöiden panoksella taataan niiden laadukas toteutuminen. Käytännön

järjestelyt on kuvattu vuosittaisissa yksikkökohtaisissa suunnitelmissa. (Lahden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 39.)

Eri palveluiden yhteistyöllä taataan lapselle tarkoituksen mukainen tuen kokonaisuus. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö on erityisen merkityksellistä, kun lapsella on tuen tarvetta. Heidän kanssaan sovitaan tuen muodoista. Myös lapsi otetaan mukaan suunnitteluun ikään ja kehitystasoon sopivalla tavalla. Monialaisen yhteistyön ohjaavana tekijänä on lapsen etu. Yhteistyössä tulee huomioida huoltajien suostumus sekä tiedon jakamisen ja salassapidon säännökset. (Lahden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 41.)

3.2 Neuvolatoiminta

Terveydenhuoltolaki ja valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 338/2011 määrittelevät neuvolatoiminnan sisällöt, järjestäjän ja vastuut. Äitiys- ja lastenneuvolatoimintaa ohjaa ja valvoo sosiaali- ja terveysministeriö (STM 2018d). Kunnat vastaavat neuvolapalveluiden järjestämisestä osana terveyden edistämistä ja terveydenhuollon ehkäisevää toimintaa (THL 2018). Neuvolatoiminnan periaatteina ovat yksilöllisyys ja asiakaskeisyys lapsen ja perheen tilannetta huomioidessa. Tarkastuksissa lapsen kasvua, kehitystä ja hyvinvointia mitataan haastatteleamalla, kliinisillä tutkimuksilla ja muilla tarvittavilla menetelmillä. (THL 2018b.) Lapselle terveystarkastuksia lastenneuvolassa tehdään ensimmäisen vuoden aikana vähintään yhdeksän, 1-6-vuotiaille vuosittain ja tämän jälkeen kouluterveydenhuollossa vuosittain. Peruskoulun jälkeen vastuu siirtyy opiskeluterveydenhuollolle. (Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 338/2011, 9 §.)

Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän lastenneuvoloissa tuetaan lasta ja perhettä terveellisissä elintavoissa ja tuen tarpeisiin reagoidaan varhaisessa vaiheessa yhdessä perheen kanssa. Lahdessa lastenneuvoloita on seitsemän PHHYKY:n toimesta. Hyvinvointiyhtymän lastenneuvoloita on myös muissa Päijät-Hämeen kunnissa (PHHYKY 2018).

3-vuotisneuvolatarkastus

3-vuotisneuvolatarkastuksessa erityisen huomion kohteena ovat vanhemmuus ja perheen voimavarat lapsen ollessa uhmaiässä. Tarkastuksessa keskustellaan kasvatuksesta, tavoista, puheen kehityksestä, leikistä, sisaruksista ja luovuuden merkityksestä vanhempien kanssa. Ennen tarkastusta terveydenhoitaja käy läpi olemassa olevat tiedot lapsesta ja perheestä. Tarkastuksessa huomioidaan lapsen ja vanhemman vuorovaikutusta, lapsen kasvua, aistien toimintaa, neurologis-kognitiivista kehitystä, hyvinvointia ja terveystottumuksia. Tarpeen mukaan annetaan perheelle terveysneuvontaa. (THL 2018c).

Tarkastus voidaan tehdä terveydenhoitajan ja lääkärin yhteistyönä tai vain terveydenhoitajan toimesta. Lapsen päiväkodilla on joissakin paikoissa myös yhteistyörooli neuvolatarkastuksessa neuvolan kanssa yhteisen arviointilomakkeen muodossa. Jos neuvolatarkastuksessa ilmenee poikkeamaa iänmukaisessa kehityksessä, terveydessä tai hyvinvoinnissa, voidaan lapsi lähettää lisätutkimuksiin. Tahoina voivat olla esimerkiksi lääkäri, lastenneurologian poliklinikka, fysioterapeutti tai puheterapeutti. (STM 2018e).

4 PALVELUIDEN KEHITTÄMINEN

4.1 Julkisten palvelujen kehittäminen

Julkinen palvelujärjestelmä on ennen näkemättömien haasteiden edessä. Kysynnän lisääntyminen, väestörakenteen muutokset ja kiristynyt talous vaativat muutoksia. Toimintatapojen tulee muuttua, jotta vältetään palveluiden epäolennaisuudelta, leikkauksilta ja jatkuvalta kriisien hallinnalta. (Randle & Kippin 2014, 5.) Uudistuksia tulee tuottaa asiakaslähtöisesti niin, että lopputulos on perusteltavissa käyttäjien tarpeiden näkökulmasta sekä taloudellisesta näkökulmasta (Stenvall & Virtanen 2012, 39). Julkisen sektorin hyvinvointipalveluiden onnistumista mitataan enemmän kysynnän vähentymisen kuin lisääntymisen mittareilla. (Mönkkönen 2018, 18).

Valtion ja kansalaisten välinen suhde on muuttumassa. Yhteiskunnan tehtävä on siirtymässä pelkästä tuottajan roolista mahdollistajan rooliksi. Ihmisten odotuksien yhteiskunnan palveluja kohtaan tulisi vähentyä ja oma aktiivinen rooli kasvaa. Kansalaisia kannustetaan huolehtimaan itse omasta terveydestä, tuottavuudesta ja sosiaalisista suhteista. Ihmiset nähdään voimavarana, joiden avulla saadaan parempia tuloksia. Yhteiskunnan eri toimijat voivat osaltaan tukea ja mahdollistaa ihmisten osallisuutta sekä osallistumista. Suhde yhteiskunnan ja ihmisten välillä on tärkeä, jotta roolien muutos onnistuu. Yhteiskunnan palveluissa on löydettävä vaikuttavin tapa tukea ihmisiä ja yhteisöjä olemaan sosiaalisesti ja taloudellisesti tuottavia. (Randle & Kippin 2014, 51-52.)

Heinonen, Ikonen, Kaivosoja & Raina pitävät toimintaympäristöjen muutoksen ymmärtämisestä keskeisenä lähtökohtana palvelujen uudelleen rakentamisessa. Ihmisten tarpeet muuttuvat, eikä niihin pystytä vastaamaan valmiiksi suunnitelluilla sabluunoilla. Tarvitaan organisaatio- ja hallintorajoja ylittäviä moniammatillisen yhteistyön verkostoja. Johtaminen ei voi enää olla operatiiviseen tehokkuuteen painottuvaa, vaan on johdettava ja ohjattava asiakasymmärryksen pohjalta verkostomaisesti. Onnistumisen edellytyksinä ovat yhteisten tavoitteiden asettaminen, luottamus, innovatiivisuus, systeeminen oppimiskyky sekä kokonaisuuden ymmärtäminen. (Heinonen ym. 2018, 11-12.)

4.1.1 Innovointi ja muotoilu

Innovointi konseptina vihjaa lupausta kumouksellisista muutoksista. Julkista sektoria ohjaavat lait, säädökset ja normit jättävät rakenteissa innovoinnille hankalat lähtökohdat. (Jyrämä & Mattelmäki (toim.) 2015, 32.) Innovoinnin esteinä toimivat paineet hallinnon ja palvelujärjestelmän ylläpitämisestä, lyhytnäköisyys, kysynnän luomien tarpeiden tiedostamattomuus, innovaatiojohtamisen puutteet, kannusteiden riittämättömyys,

organisaatorakenteet, suorituspaineeet, epäonnistumisen pelko ja muutosvastarinta. Taitojen, motivaation ja mahdollisuuden tulisi kohdata, jotta innovointi olisi mahdollista. (Mulgan & Albury 2003, 31-34.) Innovointimallien muovaantuminen organisaatioissa vaatii Bessantin (2013) mukaan toimintamallin toistoa, jotta siitä voi tulla osa organisaation kulttuuria, käytäntöjä, strategiaa ja sääntöjä. Basonin (2011) mukaan innovaatioekosysteemin rakentaminen vaatii painopisteen siirtämistä projektien ja ihmisresurssien hallinnoinnista uusien ratkaisujen systemaattisempaan suunnitteluun yhdessä käyttäjien kanssa. Innovointikyvykkyyden tulisi lisääntyä ja innovoinnin johtamisen mahdollistua poikkihallinnollisesti ja -sektorisesti. (Jyrämä & Mattelmäki (toim.) 2015, 34.)

Muotoilun menetöt ovat nousemassa osaksi julkisten palvelujen kehittämistä. Toiveena on synnyttää uudenlaisia rakenteita ja malleja. (Mulgan 2014, 1.) Julkisten palvelujen kehittämisessä muotoilua voidaan hyödyntää Design Councilin (2008) mukaan muun muassa käyttäjien tarpeiden tunnistamisessa, eri sidosryhmien tietämyksen hyödyntämisessä, riskienhallinnassa, kustannustehokkuuden parantamisessa ja käyttäjien vaikutusmahdollisuuksien lisäämisessä (Jyrämä & Mattelmäki (toim.) 2015, 40).

4.1.2 Osallisuus kehittämisessä

Sidosryhmien, kuten käyttäjien ja työntekijöiden, osallistaminen julkisen sektorin kehittämiseen luo uusia mahdollisuuksia. Bason (2011) jakaa yhteissuunnittelun hyödyt kahteen: divergenssiin eli ideoiden ja ehdotusten laajempaan skaalaan sekä toteutukseen eli palvelujen tarpeeseen vastaamiseen. (Jyrämä & Mattelmäki (toim.) 2015, 36-37.)

Osallistamisen vaikutuksiin kehittämisessä liittyy myös kyynisyyttä molemmiin puolin. Pahimmillaan samalta ihmiseltä saatetaan kysyä samoja asioita useamman kerran ja vahvistaa näin skeptisyyttä vaikuttavuuden suhteen. Aidosti käyttäjälähtöiset palvelut ottavat aktiivisesti ihmisiä mukaan kehittämiseen ja niiden toteutukseen, hyödyntävät käyttäjien kokemuksia ja näkökulmia täydentämään asiantuntijoiden tietotaitoa. (House of Commons 2008, 7-9.)

Tukea tarvitsevalle tärkeintä on palvelujen helppokäyttöisyys, esteettömyys ja turvallisuus, eikä niinkään organisaatiot niiden takana (Heinonen ym. 2018, 15). Asiakkaan tilanne voi olla sellainen, ettei häntä voi vastuuttaa tekemään valintoja omien palvelujensa suhteen (Virtanen ym.2017, 2).

4.2 Perhekeskuskehittäminen

Ajatus perhekeskuksista on lähtöisin Ruotsista 1990-luvun laman aiheuttaman resurssipulan ajettua ammatillaiset yhdessä pohtimaan niukkojen resurssien riittämistä tarpeen

kasvaessa (Bing 2011 Halmeen ym. mukaan 2012, 17). Halme ym. (2012) jakaa Suomen perhekeskusten kehittämisen Sosiaali- ja terveysministeriön materiaalien perusteella kolmeen kehittämisjaksoon. 2000-luvun vaihteessa perhekeskus tuli Suomeen ensimmäistä kertaa. Valtakunnallisessa PERHE-hankkeessa perhekeskuksia kehitettiin 2005-2007. Hallitusohjelmaan perhekeskus kirjattiin 2007, ja sitä seurasi sosiaali- ja terveyshuollon kansallinen kehittämisohjelma, Kaste, vuosina 2008-2011. (Halme ym. 2012, 19.) LAPE-muutosohjelman perhekeskuskehittämisen voi ajatella olevan neljäs kehittämisaalto.

PERHE -hankkeen loppuraportissa yhteinen visio perhekeskuksesta oli kehittyvä paikallinen palvelumalli, jonka tavoitteena on tukea lasten hyvinvointia, vanhemmuutta ja parisuhdetta ennaltaehkäisevästi. Palveluina olivat äitiys- ja lastenneuvola, varhaiskasvatus, koulu sekä muut varhaisen tuen ja perhetyön palvelut. Yhteistyö perheiden, järjestöjen ja seurakunnan kanssa mainitaan toimintatapana. Kohtaamispaikat asuinalueilla mainitaan myös osaksi perhekeskusta. Organisaatiollisesti perhekeskus olisi kunnan lapsi- ja perhepalveluiden alla. (Viitala, Kekkonen & Paavola 2008, 23.)

Kaste -ohjelmassa tavoitteina olivat hyvinvoinnin ja terveyden lisääntyminen ja erojen kaventaminen, osallisuuden lisääntyminen, syrjäytyneisyyden vähentyminen sekä palveluiden laadun, vaikuttavuuden ja saatavuuden paraneminen. Perhekeskustoimintaa tuettiin Hyvä käytäntö -verkoston kautta. (Kaste 2008,4.)

LAPE-muutosohjelman perhekeskuskehittämisessä on melko yhteneväisiä tavoitteita aiempien kehittämishankkeiden kanssa. Uutena on kolmannen sektorin ottaminen mukaan vahvemmin. Asiakkaan oman osallisuuden vahvistamista sekä asiakaskeskeisyyttä palveluiden kehittämisessä korostetaan.

Perhekeskusverkoston kehittäminen Päijät-Hämeessä

Päijät-Hämeessä perhekeskusta kehitetään Sosiaalialan osaamiskeskus Verson tuella ministeriön ohjauksen mukaan perhekeskustoimintamallin alatyöryhmissä. Tavoitteena on verkostoida toimijoita lasten ja perheiden palveluista sosiaali-, terveys- ja kasvatusalalta, mukaan lukien järjestöt ja seurakunnat. Palveluita sovitetaan yhteen ja toteutetaan lähipalveluina. Myös matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja on suunnitteilla. (Moisander-Pohjonen 2018.)

Kuvio 2. Perhekeskustoimintamalli Päijät-Hämeessä (Moisander-Pohjonen 2018)

Stenvallin toteuttamalla Päijät-Hämeen lähtötilanneanalyysillä tuotettiin tietoa lapsi- ja perhepalvelujen kehittämisen tueksi. Analyysiä varten haastateltiin 24 eri hallinnonalojen työntekijää sivistystoimesta ja sosiaali- ja terveystoimista. Haastattelujen aiheina olivat lapsiperheiden ennaltaehkäisevän tukemisen mahdollisuudet ja esteet sekä yhteistyöhön liittyvät mahdollisuudet ja esteet. Tuloksena selvisi, että Päijät-Hämeessä kehittäminen koetaan yhteiseksi asiaksi, ja tahtotila yhteistyöhön löytyy. Lapsien ja perheiden tulisi olla entistä enemmän keskiössä, jotta tarpeet tunnistetaan, ja tarjotaan oikeanlaista tukea. Eri-laisia näkökulmia tulee kuulla, ja sovittaa tavoitteita yhteen kiirehtimättä ratkaisuja. Verkostojen luominen vaatii perusteluja, tasapuolisuutta, toimenkuvien uutta laajempaa määrittelyä ja työntekijöiden jaksamisesta huolehtimista. Viestinnässä on huomioitava asiakkaat ja työntekijät, vuoropuhelu sekä ideologioiden vaikutukset. Yhteenvetona tarvitaan aikaa, keskusteluja ja luottamusta, jotta yhteistyö toimisi. Asiakkaita tulisi ottaa mukaan kehittämiseen arvostavalla otteella. (Stenvall 2018.)

Päijät-Hämeessä eri sisältöisiä perhekeskuspilotteja on kolme: Asikkalassa, Hartolassa ja Lahden eteläisellä alueella. Tässä opinnäytetyössä perehdytään Lahdessa kehitettävien toimintamallien kuvaamiseen. Mukana pilotointiryhmässä ovat Jalkarannan päiväkotia ja koulu, lapsiperhepalveluiden arjen tuki (PHYKY), neuvola sekä seurakunta. Monitoimitalo Jalo toimii Lahden eteläisen alueen perhekeskusverkoston pilotoinnin keskipisteenä. (Moisander-Pohjonen 2018.) Pilottiryhmä on tavannut kevästä lähtien noin kerran kuu-kaudessa. Mukana ryhmässä ovat monitoimitalo Jalon edustus, perusopetuspalvelut, opiskeluhoito, PHYKY:ltä neuvola ja lapsiperheiden arjentuki, Lahden kaupungilta

varhaiskasvatus, seurakunta, LAPE-hanke sekä SOS-Lapsikylä. Kehittämistyötä on tukenut osaltaan LAMK:n toteuttama koulutus Monialaisen verkostoyhteistyön kehittämisprosessi, lähtökohtana asiakkaan arki. Koulutukseen kuului yhteisiä työpajoja sekä tapaamiset alueryhmissä.

Pilotoitavina eteläisellä alueella ovat 3-vuotisneuvolatarkastus yhteistyönä varhaiskasvatuksessa, 4-vuotisneuvolatarkastuksen lomakkeet yhteistyössä varhaiskasvatuksen kanssa, laaja-alaisen erityisopettajan resurssi myös esiopetuksen käyttöön, koulukuraattorin konsultointi varhaiskasvatuksessa sekä esiopetuksessa konsultointi ja asiakkuus. Mukana on myös tyttöjen ryhmätoiminta kouluterveyskyselystä nousseiden teemojen pohjalta. Tarpeesta on noussut pohdintaan myös mahdollisuus kokeilla yhteistyötä perhetyön ja varhaiskasvatuksen välillä. Lokakuussa 2018 käytännössä kokeiluun oli ehtinyt vasta 3-vuotistarkastus. Muut pilotit olivat vielä suunnitteluvaiheessa. (Jalkarannan pilottiryhmän tapaaminen 12.10.2018.) LAPE-hankkeen ja opinnäytetyön aikataulun puitteissa ei ehditty kuvaamaan piloteista kuin 3-vuotisneuvolatarkastus. Tämän mallin kuvaaminen antaa kuitenkin pohjaa muiden mallien kuvaamiseen pilottikokeilujen edetessä.

4.3 Monialainen ja -ammattillinen yhteistyö

Lait velvoittavat sosiaali- ja terveysalalla tehtäväksi yhteistyötä. Sosiaalihuoltolain (1301/2014, 41 §) mukaan yhteistyötä on tehtävä esimerkiksi palvelutarpeen arvioinnissa ja asiakassuunnitelman laatimisessa niin, että muodostuu asiakkaan edun mukainen kokonaisuus. Jotta asiakkaan tarpeisiin nähden olisi saatavilla riittävää osaamista ja asiantuntemusta, voidaan hyödyntää myös muita hallinnonaloja. Sosiaalihuoltolaissa viitataan myös yhteistyöhön asiakkaan ja hänen omaistensa kanssa (1301/2014, 36 §). Terveystieteiden huoltolaissa (1326/2010, 2 §) mainitaan yhteistyön tekemisen vahvistaminen sosiaali- ja terveysalalla yhdeksi lain tarkoitukseksi.

Uudenlaiset yhteistyötaidot, toimintamallien ja johtajuuden muutokset ovat onnistuneen verkostoituneen asiakaslähtöisen työskentelyn takana. Sosiaali- ja terveysalalla koulustausta, työtehtävien luonne ja eri ammattien säännökset ylläpitävät organisaatioiden hierarkiaa. Moniammatillinen yhteistyö vaatii selkeitä rooleja, vastuuta ja päätöksen tekoon osallistumista. Näkökulmia yhteistyöhön on useita: eri työntekijöiden ja organisaatioiden sekä asiakkaan ja hänen läheistensä näkökulmat. Yhteistoiminnallisuus ja keskinäinen arvostus ovat yhteistoiminnan perusta yhteisen päämäärän saavuttamisessa. Kaikkien osapuolten ääni ja osaaminen tulisi saada kuuluviin. Organisaatorakenteen tulee olla yhteistyön mahdollistava: kaikkien osallistumista, autonomiaa, tasa-arvoa ja ilmaisun vapautta arvostetaan. Johtajuuden merkitys on suuri koulutus- ja kehittämistyön organisoinnissa, tiedonkulun takaamisessa, ajallisten ja rahallisten resurssien mahdollistajana ja

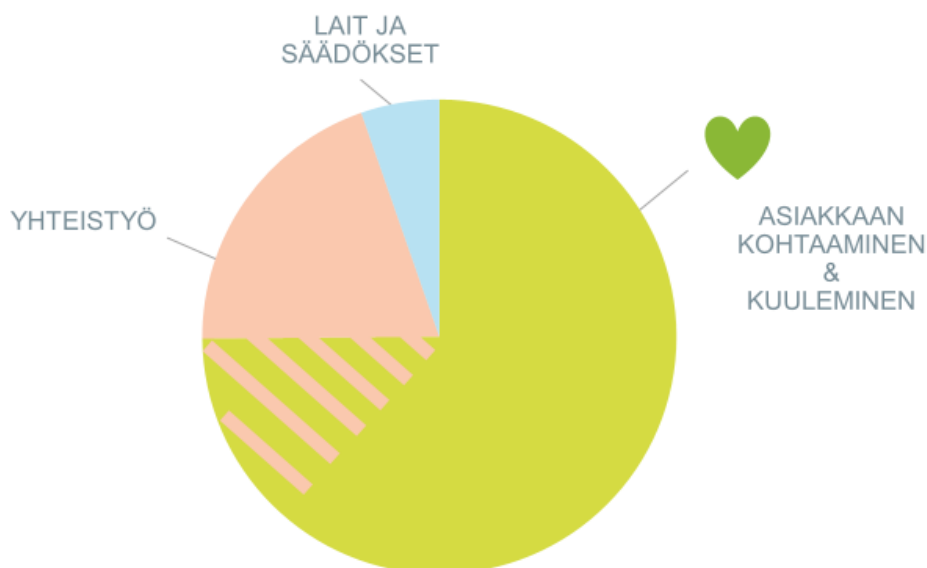
tavoitteiden asettamisessa. (Isoherranen, Rekola & Nurminen 2008,3, 13-17.) Myös erilaisten termien merkitykset olisi hyvä avata, jotteivat vivahde-erot hankaloita yhteistyötä (Mönkkönen 2018, 18).

Totutuista ajattelu- ja toimintamalleista luonnollisesti vie pois raja- ja yhdyspintatyöskentely. Erilaisen osaamisen ja kokemuksen yhdistäminen auttaa toimivien toimintamallien luomisessa. (Heinonen ym.2018, 26.) Kehittämistyö ja kilpailu voivat tuoda toivottua muutosta järjestelmien kankeuteen, joka on turhauttanut asiakkaita ja toimijoita (Mönkkönen 2018, 17).

Lean -mallissa korostetaan prosessien yhdessä määrittelyä, palveluiden tasalaatuisuutta, ennustettavuutta, läpinäkyvyyttä, arvioinnin helppoutta, lisäarvon tuottamista asiakkaalle, prosessin sujuvaa eteenpäin kulkemista ilman pullonkauloja ja palveluiden oikea-aikaisuutta. Palvelukokonaisuudesta on oltava selkeää tietoa, josta kokonaisuus on hahmotettavissa. Palveluprosessin läpikäymisessä olisi hyvä olla joku, jolla on koko ajan langat käsissä. (Mönkkönen 2018, 28-29.)

Oman osaamisen kehittäminen on jatkuvaa. Osaamisen alueet Mönkkönen jakaa kolmeen: substanssi-, prosessi- ja vuorovaikutusosaaminen. (Mönkkönen 2018, 22-23.) Vuorovaikutus on edelleen tärkein osa asiakastyötä. Tärkeintä kohtaamisessa on asenne, eikä niinkään yksittäiset teot ja sanomiset. Vuorovaikutuksen lopputulokseen vaikuttavat molemmat osapuolet. Merkityksellisiä kokemuksia ja oivalluksia saadaan ihmisten välisistä suhteista. (Mönkkönen 2018, 11,17,20.) Voisi ajatella, että vuorovaikutuksen tärkeys on samalla tavalla ilmeistä myös yhteistyön tekemisessä toimijoiden välillä. Yhteistyö, asiakkaan kohtaaminen ja kuuleminen sekä lait ja säädökset ovat toiminnan pohjana Päijät-Hämeen perhekeskusverkostojen kehittämisessä. (kuvio 3).

Toimiessaan moniammatillinen yhteistyö tuo asiakkaalle turvallisuuden tunnetta, sillä hänen ongelmiaan voidaan käsitellä kokonaisvaltaisesti usean eri alan asiantuntijan ammattitaidon voimin. Varsinaisen diagnoosin lisäksi kaikki huomiot ovat tärkeitä, jotta voidaan muodostaa kattava ja yhtenäinen kuva tilanteesta sekä löytää oikeanlaista tukea. (Mönkönen 2018, 138-139.)

Kuvio 3. Päijät-Hämeen perhekeskusverkoston monialainen ja -ammattillinen työskentely. Visuaaliseen muotoon kokoamani tiivistelmä työskentelyn ydinasioista Sosiaalialan osaamiskeskus Versolle.

5 MALLIEN KUVAAMISEN PROSESSI

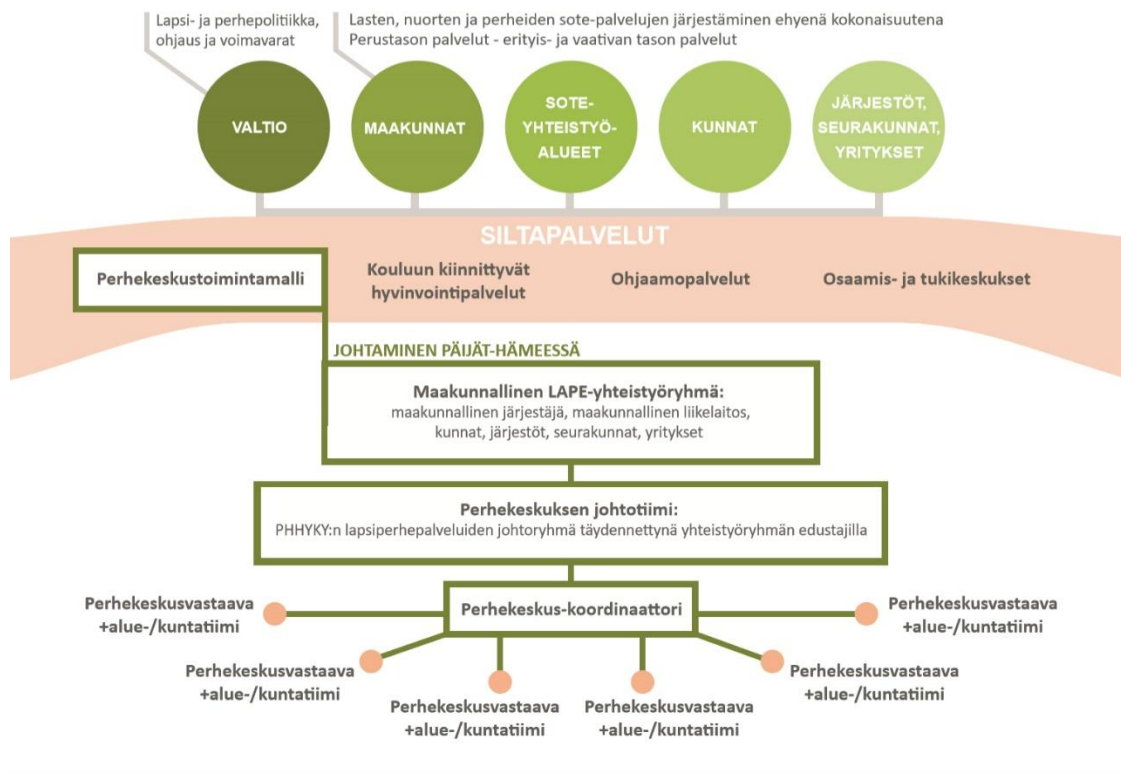
5.1 Kuvattavat mallit ja tiedonkeruu

Mallin kuvaamiseen sopivaksi opinnäytetyön lähestymistavaksi valitsin toiminnallisen. Toiminnallisessa opinnäytetyössä käytäntöä ohjeistetaan, opastetaan, järjestetään tai järjestytetään (Vilkkä & Airaksinen 2003). Tutkimuksellinen opinnäyte ei tullut kysymykseen, koska mahdollisen aineiston määrä olisi jäänyt vähäiseksi pilottikokeilun ollessa alkuvaiheessa.

Tässä opinnäytetyössä kuvattavaa 3-vuotisneuvolatarkastuksen yhteistyömallia varten haastattelin osallisia toimijoita mahdollisimman laajan kokonaiskuvan muodostamiseksi. Kolmessa haastattelussa yhdessä keskustellen muodostettiin kuvaa kyseisen toiminnan edellytyksistä, realiteeteista ja haasteista. Keskusteluissa pohdittiin pilottimallin suhdetta perustyön tavoitteisiin. Asiakasperheiden kokemuksia pilotista saatiin toimijoiden ammatillisen näkemyksen kautta.

Haastateltavina 3-vuotisneuvolatarkastukseen liittyen oli kaksi neuvolan terveydenhoitajaa Jalkarannan neuvolasta sekä kaksi varhaiskasvatuksen hoitajaa Jalkarannan päiväkodista. Terveydenhoitajat olivat haastattelussa yhdessä, hoitajat erikseen. Tarkastuksia oli mallin kuvausten aikaan tehty kaksi. Haastatteluiden jälkeen koosteet lähetettiin kommentoitavaksi tilaajalle LAPE-hankkeeseen sekä PHHYKY:n neuvolan palveluesimiehelle. Myös Jalkarannan koko pilottiryhmä pääsi katsomaan ja kommentoimaan sisältöjä yhteisessä tapaamisessa. Yhteisessä keskustelussa päädyttiin siihen, että mallin kehittämistä jatketaan vielä LAPE-hankkeen päätyttyä.

Haastateltaville havainnollistettiin tulevan mallin kuvausta aiemmin Versolle tekemiäni mallien kuvausten avulla, sillä 3-vuotisneuvolatarkastuksen malli mukailee samaa LAPE-hankkeelle ja perhekeskusverkoistoille tehtyä visuaalista ilmettä. Näin he saivat yleiskuvan siitä, mitä kuvauksella tässä tarkoitettiin, ja millaista visuaalista jälkeä oli tulossa. Seuraavalla sivulla on yksi käytetyistä esimerkkikaavioista (kuvio 4), joka antoi viitteitä tulevan mallin kuvauksen ulkonäöstä. Kaavion lopullinen visuaalinen ilme muovaantui prosessin aikana sisällön ja palautteiden mukaan.

Kuvio 4. Siltapalveluiden järjestäminen valtakunnallisesti ja perhekeskusverkoston johtaminen Päijät-Hämeessä. Kehittämisvaiheessa oleva kuvaus Versolle.

Haastattelut käytiin vapaamuotoisesti aiheeseen liittyen. Etukäteen olin kerännyt tueksi listan asioista, joihin kaivattiin vastauksia. Pilottiryhmän toiveina oli kuvata millä edellytyksillä mikäkin osa mallista toteutuisi, miten malli toimii käytännössä, ja kuinka alueen erityispiirteet vaikuttavat toimivuuteen sekä mitä vaikutuksia mallilla on perheille. Lisäksi LAPE-hankeeseen liittyen eri yhteyksissä esille nousseita seikkoja oli listattu mukaan kysymyksiin. Kysymykset olivat minulla paperisena listana mukana haastatteluissa, jotta tarvittaessa olisin voinut näyttää niitä haastateltaville. Etukäteen pelkäsin, että näytettynä listat saattaisivat johdatella haastateltavien ajatuksia ja vastauksia. Kaikilla haastateltavilla oli kuitenkin erinomaiset valmiudet kertoa kokemuksistaan ja ajatuksistaan sanallisesti ilman listan tukea. Näin ollen listat jäivät vain minun käyttöni, tekemieni kysymysten tueksi.

Haastattelujen dokumentointia varten olin varannut mukaan paperia ja kyniä, jos olisi ollut tarvetta piirtää esille tulevia asioita. Haastateltaville luontaisempaa oli kertoa sanottavansa sanallisesti ja päädyin dokumentoimaan keskustelut koneelle kirjoittamalla haastattelun edetessä.

Haastattelut aloitettiin käymällä kronologisesti läpi pilotointiprosessi, eli kuinka työntekijät saivat tietoa ja ohjeistukset 3-vuotistarkastuksen tekemiseen, ja mitä tapahtui tämän jälkeen, jotta ensimmäinen pilottitarkastus oli mahdollinen. Toisena juonteena oli käydä läpi prosessi asiakasperheen näkökulmasta eli mistä he saivat tietoa, kuinka varasivat ajan, miten tarkastus sujui, ja miten mahdollinen eteenpäin ohjaus muihin palveluihin sujui sekä mahdollinen palaute jälkikäteen. Haastatteluissa esille nousi käytännön asioita liittyen muun muassa työvälineisiin, tiedonkulkuun ja toimintamallin hakemiseen. Haastatteluissa keskusteltiin myös yhteistyöstä muiden mahdollisten toimijoiden kanssa sekä johtamisen, päätöksenteon ja lainsäädännön rooleista.

5.2 Kehittyvä 3-vuotisneuvolatarkastuksen malli

Palvelukokonaisuudesta on oltava selkeää tietoa, josta kokonaisuus on hahmotettavissa ja ymmärrettävissä. Erilaiset asiakassegmentit voivat olla työkaluja toimijoille, mutta niitä ei tule käyttää asiakkaan kanssa kommunikoitaessa. (Mönkkönen 2018, 29.)

Mallin kuvaukseen on koottu pilotin antia kokonaisvaltaisesti. Mukana ovat mallin käyttötarkoitus, keskeiset osatekijät, vaiheet ja yhdyspintatyöskentely. Mallia ei ole tarkoitettu yleistää sellaisenaan kuvauksen perusteella, vaan sitä voidaan käyttää pohjana kehityvälle mallille. Sitä voidaan myös käyttää pohjana rakennettaessa vastaavanlaisia malleja muualla.

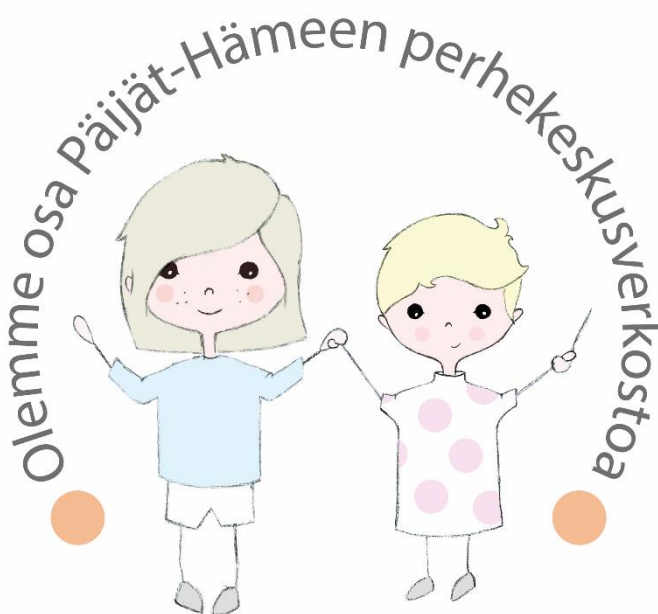
Malli vastaa valtakunnallisen perhekeskusverkostokehittämisen linjoja. Tietoa mallista on kerätty pilottikokeiluissa mukana olleilta työntekijöiltä varhaiskasvatuksesta ja neuvolasta. Asiakasnäkökulmaa on saatu mukaan toimijoiden ammatillisen näkemyksen kautta. Mallien ensisijaisina kohderyhminä ovat lasten ja perheiden parissa toimivat, kehittäjät ja päättäjät. Lapsen, nuoren ja perheiden hyvinvointi sekä arjen toimivuus ovat perhekeskustoiminnan keskiössä (Heinonen ym. 2018, 16). Mallien kuvauksessa palvelujen yhteensovittamisen lisäksi näkyy lasten ja perheiden keskiössä oleminen.

Lopputuloksena opinnäytetyössäni on kaksi kaaviota, joista toisessa on kuvattu pilotin eteneminen, ja toisessa keskusteluaineistojen kautta koottu ihanteellinen malli. Kaavioiden rinnalla on tekstiä, joka avaa kaavioita ja tarjoaa lisätietoa prosessin kulusta. 3-vuotisneuvolatarkastuksen malli ei ole vielä valmis otettavaksi käyttöön laajemmin. Mallia voidaan jatkossa työstää eteenpäin tarpeen mukaan. Sitä voidaan myös jakaa muualle perhekeskustoimijoiden kehittämisen tueksi.

Mallien kuvauksen visuaalinen muoto jalostui LAPE-hankkeeseen tehtyjä muita visuaalisia materiaaleja mukailleen. Päijät-Hämeen perhekeskukselle on kehitetty oma visuaalinen ilme, jota hyödynnetään kaikissa materiaaleissa. Olemassa olevia piirroskuvia, värejä ja

muotoja on käytetty näiden mallien kuvauksissa (kuvio 5). Käyttöoikeuden tai ilmeen muovaamisen kanssa ei ole ollut ongelmia, sillä olen itse suunnitellut ilmeen ja sopinut Verson kanssa sen käytöstä.

Mallien kuvauksen rakentamisessa on hyödynnetty muista LAPE-hankkeelle tekemistäni kaavioista saatua palautetta. Näin kaavio on mahdollisimman luettavissa, ja linjassa muiden hankkeeseen liittyvien materiaalien kanssa.

Kuvio 5. Päijät-Hämeen perhekeskusverkoston logo.

5.3 Mallin kuvauksen arviointi ja jatkokehittäminen

Palautetta malleista oli alun perin tarkoitus saada eri sidosryhmiltä, mutta pilotoinnin aikataulun venyttyä palautteen kerääminen osoittautui haastavaksi. Pilottiryhmän tapaaminen ajoittui haastattelujen puoleen väliin, enkä sen vuoksi pystynyt saamaan vahvaa palautetta valmiista mallista opinnäytetyön prosessin aikana. Onneksi malli elää vielä jatkosakin, eikä tämän opinnäytteen valmistuminen estä mallien jatkokehitystä. Mallin pohja on nyt rakennettu, ja siitä on hyvä muiden jatkaa eteenpäin.

Toimeksiantajana Sosiaalialan osaamiskeskus Verso -liikelaitos voi halutessaan levittää mallia kuvausten avulla tarpeen mukaan. LAPE-hankkeen päättyessä vuodenvaihteessa 2018, jää 3-vuotisneuvolatarkastuksen mallin kuvaus elämään toimijoiden käsissä.

Kuvaus päättynee LAPE-hankkeen loppuraporttiin yhdessä muiden hankkeelle asiantuntijatyössäni laatimien kuvausten kanssa.

Kiinnostus mallien kuvauksia kohtaan, ja niiden käyttämiseen välineenä työskentelyssä ovat onnistumisen merkkejä. Opinnäytetyön aikana ei valitettavasti ehtinyt nähdä kuinka mallien kuvaukset jäävät elämään käytännössä. Jatkoa varten tulee varmasti kehittämissuhteita, joiden toteuttamisesta voidaan sopia erikseen tarpeen mukaan. Mielenkiintoista on jäädä seuraamaan, kuinka mallit toimivat työvälineinä erilaisissa tilanteissa. Tavoitteena on niiden toimiminen keskustelun tukena esimerkiksi kehittämissuhteissa ja mahdollisesti päätöksiä tehtäessä. Työntekijöille tehdystä kuvauksesta tulee mallin puitteissa tehty yhteistyö näkyväksi sekä samalla päiväkodin ja neuvolan ajatukset yhdistyvät yhdeksi kokonaisuudeksi. Ehkäpä kuvaukset voivat toimia myös uusien toimijoiden perehdyttämisessä. Asiakkaat voivat myös hyötyä kuvauksesta, mutta ihanteellista olisi rakentaa oma kuvaus heidän näkökulmaansa ajatellen.

6 YHTEENVETO

Vahvuutena opinnäytetyössäni on asian ajankohtaisuus, ja toimijoilta noussut tarve mallin kuvaamiselle. Opintoihin liittyvän harjoitteluni, ja myöhemmin työni, kautta olen ollut mukana Päijät-Hämeen perhekeskusverkoston kehittämisessä. Tarkkailijana mukana erilaisissa palaverieissa olen antanut kuvaa eri alueiden toimijoiden ideoista, ajatuksista, tarpeista, huolista ja käytännön toteutuksesta. 3-vuotisneuvolatarkastuksen pilotoinnista keskusteltiin Jalkarannan pilottiryhmässä jo keväällä 2018. On ollut mielenkiintoista seurata mallin kehittämisprosessia alusta asti.

Heikkoutena on mallin uutuus. Kokeiluvaiheessa oleva malli voi muuttua käytännön kokemusten pohjalta nopeastikin. Tällöin kuvaus on vääränlainen tai puutteellinen käytettäväksi jatkossa. Opinnäytetyön luotettavuutta voi pohtia, kun ajoitus sattui mallin kehittämisen keskivaiheille. Pilottitarkastuksia oli tehty vain kaksi, mutta toisaalta mukana kehittämässä oli kokeneita ammattilaisia, joiden ammattitaitoa ei voi vähätellä. Ajattelisin kuitenkin työni olevan sisällöltään luotettava hanketyön osaprosessina. Mallien muokkaaminen ei onneksi ole kiinni tästä opinnäytetyöstä, ja eteenpäin työstäminen on mahdollista.

Työskentelyni opinnäytteen aikana noudatti sosiaalialan ammattieettisiä periaatteita. Asiakassuhteiden luottamuksellisuutta ei rikottu, ja asiakkaiden yksityisyyden suoja säilyi. Tarkastuksissa olleista lapsista ei mainita iän ja päiväkodin lisäksi muita tietoja. Haastattelut käytiin hyvässä vuorovaikutuksessa, kaikkia ideoita ja mielipiteitä kunnioittaen.

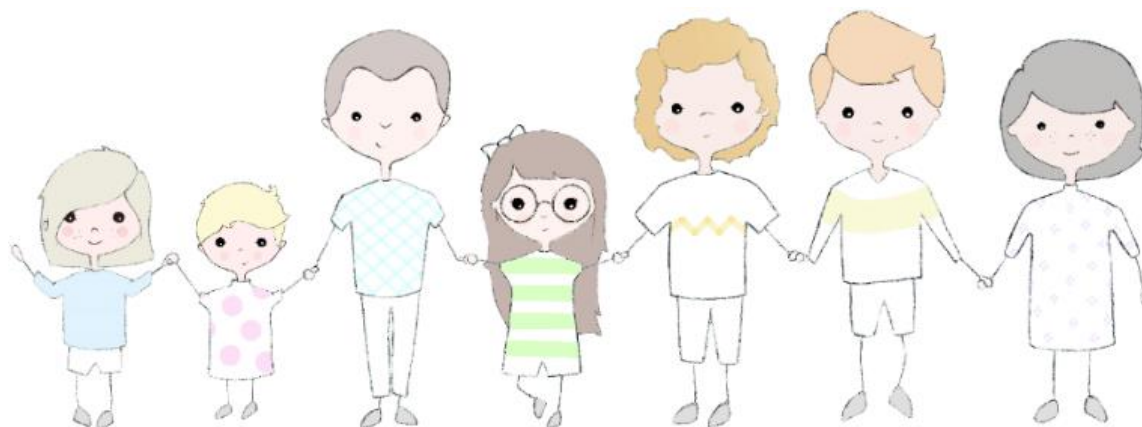
Mahdollisuutena on auttaa mallin kuvaamisella keskusteluja ja kehittämistä eteenpäin. Mallin jakamisessa muille alueille selkeät ja yksinkertaiset kuvaukset auttavat. Työntekijöille oman työn näkyväksi tekeminen konkretisoi työn merkitystä ja vaikutuksia. Myös kuntalaisille monialaisen yhteistyön merkitys lapsen edun nimissä voi kaavioiden avulla selkiintyä. Visuaalisen ilmaan yhtenäisyys muiden Päijät-Hämeen perhekeskuksen materiaalien kanssa auttaa osaltaan yhdistämään 3-vuotisneuvolatarkastuksen mallin kuvauksen osaksi perhekeskuskokonaisuutta (kuvio 6).

Uhkana opinnäytetyön toteutumiselle oli aikataulutuksen yhteen LAPE-hankkeen ja perhekeskusverkoston pilottikokeilujen kanssa. Alun perin oli tarkoitus kuvata useampia pilottikokeiluja, mutta aikataulu mahdollisti vain yhden. Mallin kuvauksesta palautetta ehdittiin saada melko vähän, ja kehittämistä jäi vielä tehtäväksi. Mallin kehittäminen jatkuu monialaisesti, mutta löytyykö resurssia kuvauksen päivittämiseen? Ihanteellista olisi, jos mallin kuvauksesta saataisiin myös asiakkaille suunnattu versio.

Itselleni mallin kuvaaminen oli mielenkiintoista, sillä sain itselleni kattavan kuvan toiminnan ytimestä. Pilottimallien kehittämistä pääsen seuraamaan, ja kenties

jatkokehittämäänkin, työni kautta varhaiskasvatuksessa. Mallin vaikutukset lasten ja perheiden hyvinvointiin jäävät nähtäväksi pidemmällä aikavälillä.

Pääsin yhdistämään molempia alojani, muotoilualaa ja sosiaalia, mielekkäällä ja merkityksellisellä tavalla. Odotan innolla mallien kehittymisen seuraamista jatkossa. Koen saaneeni aikaan monelle sidosryhmälle merkityksellistä materiaalia heidän perustyönsä rinnalla tapahtuvan kehittämisen tueksi sekä oppia itselleni tulevaisuuden haasteisiin.

Kuvio 6. Päijät-Hämeen perhekeskusverkostolle suunnittelemani hahmoja visuaalisissa materiaaleissa käytettäväksi.

LÄHTEET

Halme, N., Kekkonen, M. & Perälä, M-L. 2012. Perhekeskukset Suomessa- Palvelut, yhteistoiminta ja johtaminen. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen raportti 62/2012 [viitattu 25.7.2018]. Saatavissa:

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90890/URN_ISBN_978-952-245-747-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Heinonen, O-P., Ikonen, A-K., Kaivosoja M. & Reina T. 2018. Yhdyspinnat yhteiseksi mahdollisuudeksi. Selvitys lapsi-, nuoriso- ja perhepalveluiden toteuttamiseen liittyvistä yhdyspinnoista muuttuvassa toimintaympäristössä. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 8/2018. [viitattu 23.7.2018]. Saatavissa:

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160555/LAPE-loppuraportti_FINAL.pdf?sequence=1&isAllowed=y

House of Commons 2008. User Involvement in public services: sixth report of session 2001-08. [viitattu 12.7.2018]. Saatavissa:

<https://publications.parliament.uk/pa/cm200708/cmselect/cmpublicadm/410/410.pdf>

Isoherranen, K., Rekola, L. & Nurminen, R. 2008. Enemmän yhdessä – moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY.

Jyrämä, A. & Mattelmäki, T. (toim.) 2015. Palvelumuotoilu saapuu verkostojen kaupunkiin – verkosto- ja muotoilunäkökuja kaupungin palvelujen kehittämiseen. Helsinki: Unigrafia Oy.

Kaste 2008-2011. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:6. [viitattu 25.7.2018]. Saatavissa:

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/73921/julkaisuja_2008_6_Kaste_verkko.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kilponen, L. 2018. Lasten ja nuorten kasvun vastualueen palveluverkkosuunnitelma 2018. [viitattu 14.7.2018]. Saatavissa: https://www.lahti.fi/PaatoksetekoSite/strategia-ja-talousSite/Documents/Palveluverkkoesitys_2018_sivistysltk_120618.pdf

Kuusinen-James, K. 2018. Sosiaalialan osaamiskeskus Verso -liikelaitoksen johtaja. Sosiaalialan osaamiskeskus Verso -liikelaitos -toimialueena Päijät-Häme ja itäinen Uusimaa. Diaesitys 25.7.2018.

Lahden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017. [viitattu 14.7.2018]. Saatavissa: <https://www.lahti.fi/PalvelutSite/VarhaiskasvatusSite/Documents/Lahden%20kaupungin%20vasu%20varhaiskasvatussuunnitelman%202017%20luonnos.pdf>

Lahti 2018a. Monitoimitilat. [viitattu 14.7.2018]. Saatavissa:

<https://www.lahti.fi/palvelut/asuminen/monitoimitilat>

Lahti 2018b. Varhaiskasvatus. [viitattu 9.7.2018]. Saatavissa:

<https://www.lahti.fi/palvelut/varhaiskasvatus>

Moisander-Pohjonen, M. Projektisuunnittelija LAPE-Päijät-Häme. Sosiaalialan osaamiskeskus Verso -liikelaitos. Pilottien koulutusmateriaali 6.4.2018.

Moisander-Pohjonen, M. 2018. Perhekeskustoimintamalli. [viitattu 24.7.2018]. Saatavissa:

<https://www.huomisenhyvinvointia.fi/tekijat/perhekeskustoimintamalli/>

Mulgan, G. 2014. Design in public and social innovation – What works and what could work better. [lainattu 12.7.2018]. Saatavissa:

https://media.nesta.org.uk/documents/design_in_public_and_social_innovation.pdf

Mulgan, G. & Albury, D. 2003. Innovations in the public sector. London: Cabinet Office. [viitattu 12.7.2018]. Saatavissa:

http://www.sba.oakland.edu/faculty/mathieson/mis524/resources/readings/innovation/innovation_in_the_public_sector.pdf

Mönkkönen, K. 2018. Vuorovaikutus asiakastyössä – Asiakkaan kohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä (PHHYKY) 2018. Lastenneuvola. Yhtymä. [viitattu 21.11.2018]. Saatavissa: [https://www.phhyky.fi/fi/perhe-ja-](https://www.phhyky.fi/fi/perhe-ja-sosiaalipalvelut/lapsiperhepalvelut/palvelukuvaukset/lasten-neurolat/)

[sosiaalipalvelut/lapsiperhepalvelut/palvelukuvaukset/lasten-neurolat/](https://www.phhyky.fi/fi/perhe-ja-sosiaalipalvelut/lapsiperhepalvelut/palvelukuvaukset/lasten-neurolat/)

Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä (PHHYKY) 2017. Yhtymä. [viitattu 23.7.2018].

Saatavissa: <https://www.phhyky.fi/fi/yhtyma/>

Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä (PHHYKY) 2016. Yhtymän uusi hallitus aloitti työnsä. [viitattu 12.7.2018]. Saatavissa: [https://www.phhyky.fi/fi/yhtyman-uusi-hallitus-](https://www.phhyky.fi/fi/yhtyman-uusi-hallitus-aloitti-tyonsa-vauhdikkaasti/)

[aloitti-tyonsa-vauhdikkaasti/](https://www.phhyky.fi/fi/yhtyman-uusi-hallitus-aloitti-tyonsa-vauhdikkaasti/)

Päijät-Hämeen liitto 2018. Maakuntauudistuksen valmistelu Päijät-Hämeessä. [viitattu 23.7.2018]. Saatavissa: [http://www.paijat-hame.fi/tehtavat/liiton-tehtavat/sote-ja-](http://www.paijat-hame.fi/tehtavat/liiton-tehtavat/sote-ja-maakuntauudistus/)

[maakuntauudistus/](http://www.paijat-hame.fi/tehtavat/liiton-tehtavat/sote-ja-maakuntauudistus/)

Päijät-Hämeen liitto 2016. Päijät-Hämeen maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma 2017-2018. [viitattu 12.7.2018]. Saatavissa: [http://www.paijat-hame.fi/wp-](http://www.paijat-hame.fi/wp-content/uploads/2016/11/P%C3%A4ij%C3%A4t-H%C3%A4meen_maa-)

[content/uploads/2016/11/P%C3%A4ij%C3%A4t-](http://www.paijat-hame.fi/wp-content/uploads/2016/11/P%C3%A4ij%C3%A4t-H%C3%A4meen_maa-)

[H%C3%A4meen_maa-">H%C3%A4meen maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma 2017-2018.pdf](http://www.paijat-hame.fi/wp-content/uploads/2016/11/P%C3%A4ij%C3%A4t-H%C3%A4meen_maa-)

Randle, a. & Kippin, H. 2014. Managing demand: building future public services. Lontoo: RSA, iMPower, LGA, ESRC & Collaborate. [viitattu 12.7.2018]. Saatavissa: file:///C:/Users/johan/Downloads/Report-rsa_managing-demand_revision4.pdf

Stenvall, E. 2018. SOS-lapsikylän kehittämissuunnittelija. Päijät-Hämeen lähtötilanneanalyysin tuloksia. Diaesitys 19.3.2018.

Stenvall, J. & Virtanen, P. 2012. Sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistaminen – Kehittämisen mallit, toimintatavat ja periaatteet. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) 2018a. Sosiaalialan osaamiskeskukset. [lainattu 12.7.2018]. Saatavissa: <https://stm.fi/sosiaalialan-osaamiskeskukset>

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) 2018b. Kärkihankkeet ja säädösvalmistelu. [viitattu 14.7.2018]. Saatavissa: <https://stm.fi/hankkeet>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2018c. Näin lasten, nuorten ja perheiden palvelut uudistuvat. [viitattu 14.7.2018]. Saatavissa: <https://stm.fi/lapsi-ja-perhepalvelut/projektisuunnitelmat>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2018d. Neuvolat. [viitattu 21.11.2018]. Saatavissa: <https://stm.fi/neuvolat>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2018e. Kolmevuotias lapsi neuvolassa. [viitattu 21.11.2018]. Saatavissa: http://www.ebm-guidelines.com/dtk/Ino/avaa?p_artikkeli=Ino00068

Terveydenhuoltolaki 1326/2010.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) 2018. Äitiys ja lastenneuvola. [viitattu 21.11.2018]. Saatavissa: https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/aitiys_ja_lastenneuvola

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) 2018b. Määräaikaiset terveystarkastukset. [viitattu 21.11.2018]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/maaraaikaistarkastukset>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) 2018b. 3 v. [viitattu 21.11.2018]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/maaraaikaistarkastukset/terveydenhoitaja/3-v>

Unicef 2018. Lapsiystävällinen kunta -mallia toteuttavat kunnat. [viitattu 14.7.2018]. Saatavissa: <https://www.unicef.fi/unicef/tyomme-suomessa/lapsiystavallinen-kunta/kunnat/>

Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 338/2011.

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2/2017. [viitattu 25.7.2018].
Saatavissa: https://tietokayttoon.fi/documents/10616/3866814/2_Palvelu-+ja+asiakastietoj%C3%A4rjestelmien+integraation+vaikutukset+sosiaali-+ja+terveyspalveluissa/bcc5b696-7e81-4121-b496-c9ac78be815e?version=1.0

Varhaiskasvatuslaki 1973/36.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Opetushallituksen määräykset ja ohjeet 2016:17. [viitattu 14.7.2018]. Saatavissa:
https://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

Viitala, R., Kekkonen, M. & Paavola, A. 2008. Perhekeskuksen kehittäminen -PERHE-hankkeen loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriö. [viitattu 25.7.2018]. Saatavissa:
<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/73261/Selv200812.pdf?sequence=1>

Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Virtanen, p., Smedberg, J. Nykänen, P. & Stenvall, J. 2017. Palvelu- ja asiakastietojärjestelmien integraation vaikutukset sosiaali- ja terveyspalveluissa.

Worldometers 2018. Finland Population. [viitattu 12.7.2018]. Saatavissa:
<http://www.worldometers.info/world-population/finland-population/>

LIITTEET

Liite 1 3-vuotisneuvolatarkastuksen pilottikokeilun ja ihanteellisen toimintamallin kuvaukset s. 28-32

NÄIN PILOTOITIIN
NEUVOLAN JA VARHAISKASVATUKSEN
YHTEISTYÖTÄ PÄIJÄT-HÄMEESSÄ

3-vuotisneuvolatarkastus

1. VALMISTAUTUMINEN ja SUUNNITTELU

- Keskustelua aiheesta Jalakarannan pilottiryhmässä
- Tieto pilottikokeilusta neuvolaan
- Tutustuminen Helsingin malliin
- Tapaaminen päiväkodin johtajan kanssa

2. VANHEMILLE TIETO

- Kesällä infoa päiväkodin seinälle

3. VANHEMMAT VARAAVAT AJAN NEUVOLASTA

- Kuukautta ennen tieto päiväkodin johtajalle
-> tieto ryhmään

TARKASTUS OSA 1.

Lapsi, vanhemmat, th

- Lapsi ja th: lene, mitat
- Vanhempi täyttää oman kyselyn samaan aikaan

TARKASTUS OSA 2.

Vanhemmat, th, päiväkodin edustaja

- Yhteinen keskustelu
- Päiväkodista lapsen parhaiten tunteva henkilö

LÄHETETÄÄN ETEENPÄIN

Terveystenhoitaja

- Tarvittaessa
- Yhteisen keskustelun pohjalta
- Lähetteellä

VANHEMILLE TIETO

- Tieto jatkuvasti saatavilla neuvolan ja varhaiskasvatuksen nettisivuilla
- Henkilökunta osaa kertoa mallista

AJANVARAUS

- Vanhemmat, neuvolan tai varhaiskasvatuksen työntekijät voivat varata ajan, myös sähköisesti
- Vanhemmilta lupa yhteistyöhön ennen tarkastusta

ENNAKKOTIETOJEN VAIHTO

- Neuvolan ja päiväkodin yhteydenpito
- Mihin tarvitsee keskittyä
 - Kutsutaanko muita tarkastukseen, esim. perhetyö, hammashoito, psykologi ym.

PÄIJÄT-HÄMEEN PERHEKESKUSVERKOSTON KEHITTYVÄ MALLI

3-vuotisneuvolatarkastus

TARKASTUS OSA 1. Lapsi, vanhemmat, th

- Lapsi ja th: lene, mitat
- Vanhempi täyttää oman kyselyn samaan aikaan

TARKASTUS OSA 2. Vanhemmat, th, päiväkodin edustaja

- Yhteinen keskustelu
- Päiväkodista lapsen parhaiten tunteva henkilö

JATKOPALVELUT

- Yhteisen keskustelun pohjalta vietään eteenpäin suoraan, tarvittaessa lähete
- Sovitaan tiedonkulusta ja mahdollisesta kannattelusta

AJATUKSIA MALLISTA JA KEHITTÄMISIDEOITA

Yhteistyö ja kohdennettu puuttuminen

Etukäteisellä yhteydenpidolla varhaiskasvatuksen ja neuvolan välillä saadaan yhteisen kuvan muodostaminen alkuun ja säästetään näin aikaa tarkastuksessa. Keskustelemalla selviää, onko aiheellista kutsua mukaan muita asiantuntijoita; näin saadaan tieto suoraan myös mahdollisille tuleville toimijoille.

Neuvolan ja varhaiskasvatuksen puolelta perhetyöntekijä mainittiin tärkeimmäksi yhteistyötahoksi. Muita mahdollisia voisivat olla vaikka hammashygienisti, psykologi tai jokin kolmannen sektorin työntekijä. Perheeltä säästyy yhteydenoton vaiva ja uusi toimija tulisi samalla tutuksi. Vaikka tarkastuksessa ei jatkopalveluihin päädyttäisikään, on perhe saanut asiantuntijuutta ja tukea perheelleen sekä varhaiskasvatus ja neuvola tukea työhönsä. Kaikki oppivat jotakin uutta.

Neuvolan puolelta voidaan myös varautua erilaisiin tietopaketein, joille juuri kyseisellä perheellä olisi tarvetta (esim. tutin käytöstä tai kihomatojen hoidosta). Tietoa voidaan hankkia muiltakin toimijoilta tarpeen mukaan, jos he eivät ole läsnä tarkastuksessa. Mahdollisesti voitaisiin hyödyntää myös puhelin- ja videoyhteyttä muihin toimijoihin tarkastuksen aikana.

Eri aikoina ja eri varhaiskasvatusryhmille voidaan suunnitella teemoja, joita kulloinkin käydään läpi. Innoittajana voi olla ajankohtainen tutkimustieto tai perheiltä nousseet toiveet. Toteuttajana asiantunteva taho julkisista palveluista tai kolmannelta sektorilta.

Jotta perheet eivät kokisi yhteydenpitoa osoittelevaksi, tulisi sen olla käytäntö kaikkien samanikäisten lasten kohdalla. Yhteydenottoluvan lisäksi ajanvarauksen yhteydessä voidaan kysyä valmiiksi rasti ruutuun -menetelmällä keiden mahdollisten asiantuntijoiden läsnäolon perhe sallii tarkastuksessa. Ajanvarauksen yhteydessä voisi olla myös vapaa kommenttikenttä, johon vanhemmat voivat kirjoittaa omia huolenaiheita ja toiveita.

Uuden mallin käyttöönotto vaatii resursseja valmisteluun, tiedon selkeään muotoon kasaamista ja sen jakoa, työnkuvan muuttamista, taloudellista tukea välineiden ja järjestelmien hankintaan ja selkeää johtamista.

Yksittäisten tarkastusten tekeminen vie järjestelyineen aikaa, joten tarkastuksia tulisi saada useita kerralla. Ihanteellista olisi, jos lapset jaettaisiin terveydenhoitajille hoitopaikan mukaan. Nykyisellään lapset jaetaan asuinpaikan mukaan ja näin ollen yhden terveydenhoitajan asiakkaita on useassa paikassa päivähoidossa, sekä kotona. Tarkastuksia voi ajatella myös kerhojen yhteyteen.

Varhaiskasvatuksen näkökulmasta tarkastukset vaativat uusia järjestelyjä työvuoroissa. Tarkastuksen aikana ryhmässä on vajuus aikuisista. Ihanteellista olisi saada tarvittaessa tuttu ja kokenut paikko ryhmään.

Yhteistyö ja yhteinen näkemys

Yhteistyö koetaan kaikkien osapuolten, neuvolan, varhaiskasvatuksen ja perheiden puolelta hyväksi. Usean eri näkökulman yhdistelmällä saadaan kattavampi kuva lapsen ja perheen tilanteesta. Tieto kulkee sujuvasti ja saadaan uusia oivalluksia puolin ja toisin. Vanhemmuuden tukemiseen saadaan vaikuttavuutta useamman eri tahon kautta. Huolia voidaan jakaa ja hälventää; kenelläkään ei ole tiedossa kokemuksia lapsesta kaikissa ympäristöissä.

Lapsen näkökulmasta

Lapsen näkökulmasta voisi ajatella, että päiväkotit tuttuina paikkana on miellyttävämpi ympäristö tutkimuksille. Ihanteellista olisi, jos neuvola sijaitsisi samassa rakennuksessa varhaiskasvatuksen kanssa. Näin terveydenhoitaja olisi myös tuttu kasvo, joka olisi arjessa saatavilla esimerkiksi tapaturmien hoidon tukena. Terveydenhoitajalla on myös pääsy terveystietoihin, jotka voivat selittää joitakin lapsen käyttäytymiseen tai oirehdintaan liittyvää. Esimerkkinä tästä on tilanne päiväkodissa, jossa lapsi on valittanut kovasti kipeää kättä. Koulun terveydenhoitaja oli tiedoistaan nähnyt, että kyse on rokotuksen aiheuttamasta kivusta. Varhaiskasvatuksen ja vanhempien välillä olevan kielimuurin vuoksi ei asia olisi selvinnyt puhelimitse vanhemmille soitettaessa. Tarkastuksen tilana olisi hyvä olla kodikas ja tuttu huone. Näin lapselle ei tule turhaa jännitettävää myöskään fyysisestä ympäristöstä.

Tietoa vanhemmille

Ajantasaista tietoa tulisi olla tarjolla, jotta toiminta on avointa ja kaikille tiedossa. Varhaiskasvatuksen ja neuvolan nettisivut mahdollistaisivat tiedon saannin missä ja milloin vain.

Henkilökunnan edustajien tulisi osata kertoa mallista vanhemmille, jotta asiat sujuvat jouhevasti eteenpäin. Tieto auttaa myös omassa työssä tarkastusten suorittamisen tehokkuudessa. Tieto vaatii vahvaa ja selkeää mallia.

Mitpä jos vanhemmilla, ja miksei neuvolallakin, olisi mahdollisuus seurata lapsen toimintaa varhaiskasvatuksessa yksisuuntaisen ikkunan läpi vaikka ennen tai jälkeen tarkastuksen? Tai vaikka sen aikana kameran kautta?

Lapsiryhmässä voisi olla esimerkiksi pieni Mini HD kamera (<https://www.gigant-ti.fi/product/tietokoneet/reittimet-ja-verkkolaitteet/DCS8000LH/d-link-dcs-8000lh-mini-hd-wifi-kamera>) ja katselua varten mini projektori (<https://mpcsavings.com/collections/gadgets/products/mini-hd>). Tietosuoja-asiat tulee tietysti hoitaa kuntoon tämän suhteen ensin.

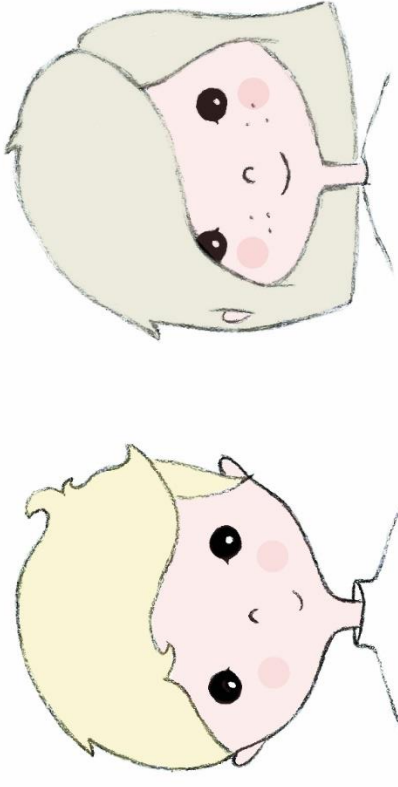
Ajanvaraus

Vanhempien, neuvolan tai varhaiskasvatuksen työntekijöiden tulisi voida varata aika, myös sähköisesti. Ajanvaraus montaa reittiä pitkin nopeuttaa ajanvaraamista ja helpottaa vanhempien sekä työntekijöiden työmäärää. Tämä vaatii uudenlaisia järjestelmiä, joissa kalenterin näkisi reaaliajassa.

Ajanvarauksen yhteyteen voidaan miettiä joitakin kysymyksiä, ainakin luvat yhteistyöhön eri tahojen kanssa. Saatavilla tulisi olla myös selitetekstit, miksi kysytään mitään, jotta avoimuus säilyy.

Asiakasollisuutta varten voisi olla samassa kysymyksiä ajankohtaisista kyseistä kohderyhmää koskevista asioista tai linkkejä oleellisiin kyselyihin. Osallisuuden mahdollisuus tulee olla esillä, jotta se antaa halukaille mahdollisuuden vaikuttaa.

Liikaa tietoa tulee kuitenkin välttää, jottei ajanvarauksesta tule liian raskasta. Visuaalisesti nettinäkymän tulee olla selkeä sekä kaikilla laitteilla luettavissa ja käytettävissä. Käyttö tulee olla helppoa ja itsestään eteenpäin ohjaavaa.

Välineet

Pilottikokeilussa haastavimmaksi neuvolan osalta osoittautui kannettavan tietokoneen ja toimivan yhteyden puuttuminen. Lapsen tietoja joutui tarkastamaan neuvolan koneelta etukäteen ja palaamaan niihin tarkastuksen jälkeen omalla työpisteellä. Jos kirjatussa esim. kasvukäyrissä ilmeni jotakin huolestuttavaa, joutuu vanhemmille soittamaan perään. Tietokone ja pääsy Kantaan ovat merkittäviä aikaa säästäviä ja työn laatua parantavia seikkoja.

Muita työvälineitä mukaan kerättäväksi ja kannettavaksi on kassillinen.

Samassa rakennuksessa sijaitseminen tai tuplavälineet säästäisivät työaikaa.

Rokotteita ei 3-vuotiaille yleensä anneta yleisen rokotusohjelman mukaan.

Poikkeamia rokotusohjelmassa kuitenkin on ja lisäksi on esimerkiksi influenssarokotteet. Katkeamattoman kylmäketjun lisäksi rokotukset vaatisivat mahdolliseen adrenaliinishokkiin tarvittavat hoitovälineet.

Muuta

Muulloin kuin tarkastuksen yhteydessä ilmeneville huoliasioille tulisi olla oma malli. Eri toimijoiden kuvaukset ja yhteyshiedot tulisivat olla kaikkien saatavilla. Neuvolaan voisi olla varhaiskasvatukselle oma yhteydenottovä

Vasu-keskustelun yhdistämisestä tarkastukseen pohdittiin. Toisaalta voisi olla hyvä yhdistää samaan, mutta toisaalta taas voi olla hyvä, että jää aikaa pohtia puoliin ja toisiin asioita. Kenties asian voisi ratkaista perhekohtaisesti: Jos erityisiä huolenaiheita ei ole, niin aikaa riittänee tarkastuksen yhteydessä.

Palvelujen jatkuessa jollakin toisella taholla, on tärkeää että tämä tiedettiin varhaiskasvatuksessa. Nykyisellään ei ole tietoa, onko asiakas päässyt johonkin palveluun ja miten siellä edetään. Työ lapsen kanssa helpottuisi, kun voisi toimia samalla linjalla muiden kanssa. Tieto saattaisi selittää myöskin lapsen ja vanhempien käytöstä. Omaa huolta helpottaisi, kun tietäisi, että asia on hoidossa.

Kannatteluun kaivattaisiin myös mallia. Kuka ja miten kannattelee perheitä palveluja odotellessa?

Mittauksista ideana nousi esiin kehon skannaukset. Skannausmittauksella saataisiin enemmän ja nopeammin mittoja lapsen kehosta, esim. <https://ki.centria.fi/kehittamispalvelut/tuotekehityspalvelut/3d-bodyscan-kehonmallinnuspalvelu>

